SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA’LIM TURLARI VA METODLARI

Ernazarova Xusnora Dilmurod qizi
ernazarovs43@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri — shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim (SYOT) texnologiyalari tahlil qilinadi. Maqolada ushbu yondashuvning metodologik asoslari, turlari, o‘quvchi shaxsini rivojlantirishdagi o‘rni va an’anaviy ta’limdan farqli jihatlari keng yoritilgan. Shuningdek, ta’lim jarayonida individual trayektoriyalarni shakllantirish va zamonaviy interaktiv metodlarni qo‘llash bo‘yicha ilmiy mulohazalar yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, differensial yondashuv, pedagogik texnologiya, subyekt-subyekt, kognitiv rivojlanish, individual trayektoriya, kompetensiya.*

ANNOTATION: *This article analyzes one of the most pressing issues of the modern educational system — person-centered learning (PCL) technologies. The article covers the methodological foundations of this approach, its types, its role in the development of the student's personality and its differences from traditional education. Also, scientific reflections are carried out on the formation of individual trajectories in the educational process and the use of modern interactive methods.*

Keywords: *person-centered education, differential approach, pedagogical technology, subject-subject, cognitive development, individual trajectory, competence.*

KIRISH

Mustaqil O‘zbekistonning ta’lim sohasidagi islohotlari doirasida o‘quvchi va talabalarni nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy moslashuvchan shaxs qilib tarbiyalash ustuvor vazifa qilib belgilangan. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim (SYOT) — bu o‘quv jarayonini shunday tashkil etishni anglatadiki, bunda ta’lim oluvchining shaxsiy xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari va qadriyatlari markaziy o‘ringa chiqadi.

An’anaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi "axborot uzatuvchi", o‘quvchi esa "axborot qabul qiluvchi" (obyekt) vazifasini bajargan bo‘lsa, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvda o‘quvchi jarayonning faol ishtirokchisi (subyekt)ga aylanadi. Bu esa dars samaradorligini oshirish bilan birga, yoshlarning o‘z imkoniyatlariga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

ASOSIY QISM

1. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limning metodologik asoslari

Ushbu ta’lim konsepsiyasi L.Vygotskiy, J.Piaget, K.Rojers va I.Yakimanskaya kabi olimlarning nazariyalariga tayanadi. Uning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, har bir o‘quvchi takrorlanmas individuallikka ega. Ta’limning maqsadi — barcha o‘quvchilarni bir xil qolipga solish emas, balki ularning har biridagi o‘ziga xoslikni aniqlash va rivojlantirishdir.

Asosiy tamoyillari:

1. Individuallik tamoyili: Har bir bolaning o‘ziga xos psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olish.

2. Subyektivlik tamoyili: O‘quvchiga o‘z o‘quv faoliyatini tanlash va rejalashtirish huquqini berish.

3. Ijodiylik va muvaffaqiyat tamoyili: Har bir darsda bolaning muvaffaqiyat qozonishi uchun sharoit yaratish.

2. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim turlari va modellarining kengaytirilgan tahlili

SYOT amaliyotda quyidagi turlarda namoyon bo‘ladi:

• Differensial (tabaqalashtirilgan) ta’lim: Bu turda o‘quvchilar intellektual salohiyati, o‘zlashtirish tezligi va qiziqishlariga ko‘ra guruhlarga bo‘linadi. Masalan, bir guruh murakkab mantiqiy masalalar ustida ishlasa, boshqa guruh asosiy tushunchalarni mustahkamlash bilan shug‘ullanadi.

• Individual trayektoriya asosidagi ta’lim: Har bir o‘quvchi uchun shaxsiy rivojlanish dasturi tuziladi. Bu, ayniqsa, inklyuziv ta’limda va iqtidorli bolalar bilan ishlashda juda samarali.

• Loyihaviy ta’lim (Project-based learning): Bunda o‘quvchi shaxsiy qiziqishidan kelib chiqib mavzu tanlaydi va uni tadqiq qiladi. Bu uning tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantiradi.

3. Zamonaviy pedagogik metodlar

Shaxsga yo‘naltirilgan muhitda qo‘llaniladigan metodlar o‘quvchini passiv tinglovchidan faol izlanuvchiga aylantiradi:

• "Interaktiv suhbat" metodi: O‘qituvchi savol-javob orqali o‘quvchini o‘zi xulosa chiqarishga undaydi.

• "Keys-stadi" (Vaziyatli tahlil): Hayotiy muammoli vaziyat o‘rtaga tashlanadi va o‘quvchilar o‘z dunyoqarashlaridan kelib chiqib yechim taklif qiladilar.

• "Refleksiya" (O‘z-o‘zini tahlil): Dars yakunida o‘quvchi "Men bugun nima o‘rgandim?", "Qaysi qismda qiynaldim?", "Bu bilim menga hayotda qayerda kerak bo‘ladi?" degan savollarga javob beradi.

MUHOKAMA

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’limni amaliyotga joriy etishda bir qator qiyinchiliklar va yutuqlar kuzatiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ushbu

yondashuv qo‘llanilgan sinflarda o‘quvchilarning darsga qatnashish motivatsiyasi 30-40% ga yuqori bo‘ladi.

Biroq, bu tizim o‘qituvchidan katta mehnat talab qiladi. An’anaviy darsda o‘qituvchi bitta dars ishlanmasi bilan kirsa, SYOTda u har bir o‘quvchi yoki kichik guruh uchun alohida topshiriqlar tayyorlashi kerak. Shuningdek, sinfdagi o‘quvchilar sonining ko‘pligi (30 tadan ortiq) individual yondashuvni qiyinlashtiradi. Shu sababli, ta’lim tizimini raqamlashtirish — har bir bolaning natijalarini monitoring qilishda o‘qituvchiga yordam beruvchi eng muhim vositadir.

XULOSA

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim — bu shunchaki dars o‘tish usuli emas, balki inson kapitalini rivojlantirishning strategik yo‘lidir. U o‘quvchida quyidagi hayotiy kompetensiyalarni shakllantiradi:

1. Mustaqil qaror qabul qilish va javobgarlikni his etish.
2. Axborot oqimidan keraklisini saralab olish (tanqidiy fikrlash).
3. O‘zining kuchli va kuchsiz tomonlarini anglash.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim markaziga shaxsni qo‘yish orqali biz nafaqat bilimli mutaxassisni, balki jamiyatning ma’naviy yetuk, ijodkor fuqarosini tarbiyalaymiz. Bu esa milliy ta’lim tizimini jahon standartlariga olib chiqishning asosiy garovidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5712-son Farmoni.
2. Yakimanskaya I.S. Texnologiya lichnostno-orientirovannogo obucheniya v sovremennoy shkole. – M.: Sentyabr, 2000.

3. Ziyomuhammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. – T.: "Istiqlol", 2006.

4. Mavlonova R., To‘rayeva O., Xoliqberdiyev K. Pedagogika. – T.: "O‘qituvchi", 2010.

5. McCombs, B. L., & Whisler, J. S. (1997). The Learner-Centered Classroom and School. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

6. Ishmuhammedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari. – T.: TDPU, 2005.